

Könyvtárséták a kultúrpalotában:

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közgyűjteményi, rekreációs és turisztikai határátlépései

Fotó: Petrik Géza

A Wenckheim-palota egykori ebédlőcsillárja ♦ Chandelier of former dining room

A XXI. század elejének információs forradalma alaposan átformálta-átformálja a teljes könyvtári világot, éppen ezért igencsak érdekes és izgalmas téma körüljárni, hogyan változott meg a szövegeket, információkat, multimédiás tartalmakat hagyományosan gyűjtő és elosztó könyvtári funkció és feladatkör. A tradicionális, történetileg kialakult szolgáltatások mellé egyre gyakrabban más, közösségi, rekreációs, muzeológiai, turisztikai és virtuális szolgáltatások, terek társulnak. A könyvtár fogalmi feloldása az információs korra nagymértékben túl- és meghaladta az intézményes kultúra-átadás könyvre, könyvkölcsönzésre, azaz az olvasási, passzív befogadói funkcióra fókuszált világának dimenzióit, szükségleteit, feladatait. Használat, élmény, társadalmi gyakorlat és igény az információs korszellemmel karöltve komplex funkció- és jelentésváltozást implikáltak a könyvtárak felé. Nagyjából az elmúlt 30 évben a könyvtár társadalmi környezetében lezajlott változások alaposan átformálták a könyvtárhasználatról szóló diskurzust. Éppen ezért, amikor ma feltesszük a kérdést: mit lehet egy könyvtárban csinálni? – már messze nem csak a könyvekhez, nyomtatott tartalmakhoz kapcsolódó, hanem ennél sokkal szélesebb, a kulturális lehetőségek széles spektrumát felölelő tevékenységekre kell gondolnunk. Ez jelenti a szellemi rekreációt, közművelődést, a múzeum(pedagógia) és turizmus sajátos elegyét. A turizmus és a múzeum szimbiózisa közismert – nehezen tudunk elképzelni egy (külföldi) utat úgy, hogy ott valamely múzeumba ne mennénk el. Az adott település múltjának és/vagy egyetemes értékeinek közvetítőjeként a múzeumlátogatás szerves része az utazással egybekötött szellemi rekreációnak. A (köz)könyvtár mint közgyűjtemény megjelenése a turisztikai narratívában azonban ritka, így érdemes figyelemmel kísérenünk.

Az, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) Központi Könyvtára ilyen összefüggésben szóba kerülhet, a kezdetekben szerencsés véletleneknek, míg napjainkban már nagyon is tudatos tervezésnek köszönhető.

A fővárosi könyvtára 1904-ben kezdte meg működését a Városháza dísztermében, amelyet azonban igen hamar kinőtt. Több költözködést követően született meg az elhagyás és gyűlt össze a pénz egy modern, a könyvtári funkciókat maximálisan kiszolgáló új épület építésére, amely tervet azonban az első világháborút követő gazdasági válság felülírt, s így a városvezetés az új épület építése helyett egy már meglévő – a Wenckheim család által 1927-ben eladásra felkínált palota – megvásárlása mellett döntött. Az adásvétel

lezajlott, s egy négyéves átépítést követően 1931-től működik a Wenckheim-palotában a Központi Könyvtár. Jóllehet a Wenckheim-palota tereit tekintve valóban jóval tágasabb volt a korábban a könyvtár rendelkezésére bocsátott épületeknél, de mert nem könyvtári célra épült, s éppen mert a könyvtárrá alakítás során igyekeztek minél többet megőrizni a dísztermek eredeti szépségéből, s a könyvtárat igazították a palota miliójéhez, nem pedig fordítva, ezért ez a helyszín is csakhamar szűkössé vált.

S itt lép be a második szerencsés véletlen: amikor a Wenckheim család a XIX. század végén megépíttette a palotáját a pesti Palotanegyed bejáratában, rá kellett épülniük két már meglévő épületre: a Reviczky utcai Berczik-palotára és egy a Baross utcában álló, Ybl által tervezett bérházra. 1949-ben a Központi Lakáshivatal kiutalta a könyvtárnak a Reviczky utcai épületet, majd 1965-ben a könyvtár birtokába került a Baross utcai épület is. 1972-ben vetődött fel először, hogy bővítsék a könyvtárat a két szomszédos épülettel, amely ötletet azonban a városatyák akkor elvetették. 1995-ben a Fővárosi Közgyűlés határozata a könyvtár kezelésébe adta a Wenckheim-palota szomszédságában álló, Ybl Miklós által tervezett Pálffy-palotát is a könyvtár Zenei Gyűjteményének elhelyezése céljából, majd 1996-ban ismét napirendre került a három meglévő épület hasznosítását célzó fejlesztési terv. 1997-ben döntött úgy a Fővárosi Közgyűlés, hogy a Központi Könyvtár a régi helyén marad a meglévő épületek teljes átalakításával (Katsányi, 2004–2008). 1998–2001 között zajlott le az a felújítás-átépítés-kibővítés, amelynek eredményeképpen a FSZEK Központi Könyvtára ma Magyarország legnagyobb közművelődési könyvtára a maga 11 300 – illetve ha a Pálffy-palotát is ide számítjuk, közel 15 000 – négyzetméteres területével.

Amikor 2001-ben a Központi Könyvtár teljes egészében, immár a felújított Wenckheim-palotával együtt megnyitotta kapuit, természetes érdeklődés mutatkozott a modern és a XIX. század végi építészetet elegánsan ötvöző épületegyüttes iránt, különösen azért, hogy műemlék épület restaurációja és új funkcióba adaptálása címén a könyvtár 2002-ben elnyerte az Europa Nostra díjat, amellyel a nemzetközi figyelmet is felkeltette: több úti-könyv ajánlja a könyvtár turisztikai célú megtekintését.

Amiben könyvtárunk valóban kuriózumnak számít több más műemléki könyvtárral szemben, hogy itt egy élő, mindenki számára nyitott könyvtári funkciót szolgál a neobarokk környezet: nem sok helyen teheti meg a látogató, hogy carra-

Fotó: Petrik Géza

A Weenckheim-palota főbejáratának részlete
Part of the main entrance of Weenckheim Palace

Fotó: Petrik Géza

A Weenckheim-palota főhomlokzata
Frontispiece of Weenckheim Palace

Fotó: Petrik Géza

A Weenckheim-palota főlépcsőházának részlete
Part of the main stairwell of Weenckheim Palace

rai márványból készült kandalló mellett fülesfotelbe süllyedve böngéssze a napi sajtót, olvassa kedvenc regényét vagy éppen az őt érdeklő szakirodalmat. Ezt annál is inkább teheti, mert a könyvtár a korábbi, inkább tudományos-kutató jellegű könyvtárból valóban modern közművelődési intézménnyé alakult, hiszen hagyományos feladatai mellett egyre több kulturális – irodalmi, zenei és gyerek – programnak ad helyet, és többek között kiváló elhelyezkedésének köszönhetően – 4 egyetem található a közvetlen közelében, és további 3-ból tömegközlekedéssel könnyen megközelíthető – a főiskolások-egyetemisták kedvelt találkozóhelyévé vált.

A Központi Könyvtár 2001 óta létező gyerekkönyvtárába kezdetektől egyeztetett tematikára érkeztek bejelentett, 3–12 éves korú gyerekcsoportok, az ennél idősebb korosztályok számára azonban sokáig nem alakult ki szervezett gyakorlat a könyvtárbemutatókra.

Az igazi „határátlépést” a Kulturális Örökség Napokhoz (KÖN) való csatlakozás és a 2009-ben az Oktatási és Kulturális Minisztérium által „Nagy KUL-TÚRA” címmel kiírt pályázaton (Barki et al., 2010) való részvétel hozta el. A KÖN keretében tartott vezetésekre érkezett látogatók túlnyomó többségét ugyanis inkább az építészeti-művészettörténeti szépségek érdekelték, s kevésbé a könyvtár. A „Nagy KUL-TÚRA” során ideérkező osztályoknak pedig az addigi vezetésektől merőben eltérő tartalmat és struktúrát kellett kidolgoznunk mind a palotavezetésekre, mind a könyvtárhasználat megismertetésére, gyakoroltatására.

Mára megalakult egy olyan csoport a könyvtáron belül, amelynek tagjai mindennapi könyvtári feladataikon túl kifejezetten a könyvtárvezetésekre is „szakosodtak”. Közvetlen e-mail-es (csoportvezetes@fszek.hu, illetve nem magyar anyanyelvűeknek touristinfo@fszek.hu) kapcsolatfelvételi lehetőséget alakítottunk ki annak érdekében, hogy tartalmukat és időtartamukat tekintve minél inkább a látogatók igényeihez tudjuk igazítani a bemutatókat. Egyéni érdeklődőknek hoztuk létre 2015 márciusától minden hónap második szombatján a „Könyvtár a palotában – palota a könyvtárban” elnevezésű történeti-művészettörténeti sétáinkat a Weenckheim és Pálffy palotákban, amelynek keretében többek között megmutatjuk az egyébként a látogatók elől lezárt fölépcsőházat, és mesélünk a palota egyetlen eredeti helyén megmaradt csillárjáról is. Ezzel a programmal, ha akaratlanul is, de becsatlakoztunk a turizmus egyik viszonylag új, divatos irányzatába: a tematikus városi séták sorába. Kezdetől fogva váratlanul nagy érdeklődés mutatkozik ezen séták iránt: már hónapokkal előre betelnek a csoportlétszámok, és nem ritka az sem, hogy valaki visszatérőként jelentkezik.

S ebből a határátlépésből a könyvtár is jelentősen profitál, hiszen a gyönyörű épített környezetet szakszerűen és élményszerűen bemutató vezetés sokakat vonz, akiknek adott esetben a könyvtárat, a könyvtári szolgáltatásokat is vonzóvá tudjuk tenni, fel tudjuk hívni a figyelmet programjainkra, illetve alkalmunk nyílik az esetleg kevésbé ismert szolgáltatásaink iránti igény felkeltésére is, a korábban kissé talán háttérbe szorult lehetőségek szélesebb propagálására. Ilyen például, hogy mára a napi gyakorlat szintjén bevontuk a vezetett séták programjába a Zenei Gyűjteményünket is, fel szoktuk hívni a figyelmet az itt rendezett komolyzenei koncertekre, a szombati rendszeres gyerekkönyvtári programokra, a diákoknak szóló drámapedagógiai és interaktív zenei foglalkozásokra, a felnőtteknek tartott csütörtöki biblioterápiára, irodalmi beszélgetésekre, amelyek így szintén nagyobb nyilvánosságot kapnak.

Mindez persze többteleforrásokat igényel, de a pluszmunka bőven kifizetődik a látogatók elégedettségében, ugyanakkor a csoportok számának, valamint a csoportvezetésekből származó bevételeknek a hatványozott növekedése vissza is igazolja ez irányú erőfeszítéseinket: 2013-ban 65 csoportot (1696 főt) fogadtunk a Központi Könyvtárban, ugyanez a szám 2015-ben 217 csoport (3276 fő) volt.

„Határátlépésünk” így jelentősen növelte ismertségünket és presztízsünket, segítette szolgáltatásaink szélesebb körben való megismertetését. S mivel „múzeumi” sétáink résztvevőinek túlnyomó többsége budapesti lakos, így mindig megvan annak a lehetősége is, hogy ezáltal újabb lehetséges olvasókat vonzzunk be a Központi Könyvtárba, amely egyike G. de Laubier: A világ legszebb könyvtárai című könyvében szereplő 24 könyvtárnak. Ezzel az adottságunkkal nemcsak élnünk lehet, de kötelességünk is.

Irodalomjegyzék

Barki, K. – Kovács, K. – Simonné Hittaller, R. (2010): *Nagy KUL-TÚRA avagy KUL-Túra Élmény. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 19. 7. 15–22. o.
Katsányi, S. (2004–2008): *A főváros könyvtárának története I–II*. FSZEK, Budapest

Szerzők:

Csoma Éva

tájékoztató csoportvezető
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Központi Könyvtára
csoma@fszek.hu
Érdeklődési köre: turizmus,
idegenvezetés, művészet-
és művelődéstörténet

Balogh András

tájékoztató könyvtáros
Munkahelye: Fővárosi Szabó Ervin
Könyvtár Központi Könyvtára
balogh@fszek.hu
Kutatási területei: hermeneutika
és a könyvtártudomány határterületei
Érdeklődési köre:
zene, orgonaépítész, könyvek